

ne ob debita tua possis vinculis alligari, alter privilegium habeat comprehendendi quemcumque sibi debitorem.

« Si primum, est affirmativa responsio, quod scilicet privilegiatus possit uti privilegio suo contra alium pariter privilegiatum; Suar., Palao, Zoes., Pirrhing... Ratio est, quia in hoc casu nullius privilegium derogat alteri, neque per hoc, quod unus habeat simile privilegium, potest illum alter impedire ab usu.

« Si secundum, videndum est, an unum ex his privilegiis sit generale, alterum speciale; vel an utrumque sit æque generale, aut æque speciale. Nam in primo casu præferendus est ille, qui habet privilegium speciale, quia species derogat generi, Reg. 34, in 6; Covarr., Suar., Palao. In secundo casu, si vere contraria inter se sint, prævalebit, quod fortius, scilicet antiquius, vel a potestate superiore concessum est. Suarez, Palao, Haun., Wiest. Sic enim si unus ordo religiosus gaudeat privilegio prohibendi alterius ædificationem prope sua monasteria inter certas annas, id, quod antiquius, vel a Papa concessum est, prævalebit ei, quod recentius, aut ab episcopo impetratum est. Rodrig., tom. 1, Regul., qu. 90, art. 11.

(18. « Si vero non vere, sed quoad speciem solum contraria sunt privilegia, prævalebit id, quod magis est absolutum, illud autem, quod conditionem imbitam habet, respectu prioris manebit suspensum. Et hinc 1. si una ecclesia habeat privilegium non solvendi decimas, altera exigendi, non potest hæc priorem cogere, ut decimas sibi solvat; quia privilegium illius censetur conditionatum, nisi alter habeat exemptionem a decimis persolvendis; 2. si unus privilegium habet, ut intra certum tempus cogi non possit ad solvendum debitum, alter vero, ut cogere possit quemlibet debitorem, non potest creditor contra ejusmodi debitorem uti privilegio suo; quia censetur ipsi permissa coactio tantum illius, qui privilegio non est exemptus; 3. si filiusfamilias mutuum accepit a minore, non potest uti S. C. Macedoniano, quia magis habetur ratio ætatis, quam senatusconsulti 1. Verum 11, § fin., ff. De minor., et sic de cæteris. » Schmalzgrueber, l. cit., num. 100 et seqq.

(19. Quæres: quam vim, et efficaciam in ordine ad usum privilegii habeant verba ex certa scientia, quæ sæpe in confirmatione privilegiorum adduntur? R. Confirmationem ejusmodi habere vim et efficaciam renovandi privilegium, si forte usu, vel alia via amissum fuisset; quippe confirmans sic privilegium vel cognoscit defectum, et nullitatem privilegii confirmandi, et tamen illud confirmat, et tunc ne frustra videatur agere, talis confirmatio censi debet æquivalere novæ concessioni; vel non cognovit nulli-

(76) Privilegium odiosum dicitur, quod ita favet privilegiato, ut simul alteri afferat præjudicium; tale est e. g. privilegium, quo aliquis eximitur a decimis solvendis; nocet enim illi, cui decimæ debebantur, etsi prosit habenti hanc exemptionem.

tatem privilegii, et adhuc censendus est vim dare privilegio, ne cogamur dicere inutiliter ipsum addidisse ea verba ex certa scientia. Schmalzgrueber, n. 114.

(20. Duæ tamen faciendæ sunt exceptiones, in quibus privilegia, his verbis (ex certa scientia) additis, non confirmantur: 1. namque excipiuntur privilegia subreptitia, quia hæc nulla sunt, confirmans autem vult jam concessa firmare; 2. excipiuntur ea, quæ generali concilio revocata sunt; quia non præsumitur talis confirmans velle legi a concilio stabilitæ derogare ob concessionem ita generaliter factam. Idem, num. 119.

(21. Tandem ut de privilegii extensione quædam dicamus, illud præmonendum, extensionem privilegii tunc fieri, quando scilicet constat, legislatorem privilegia concedentem, per verba privilegii non intendisse alias personas vel casus eximere, quam quæ personæ, et casus per verba privilegii clare exprimuntur. Namque ubi similis casus, et ratio adsit, privilegium sic concessum etiam ad istum porrigitur. Schmalzgrueber, n. 130.

(22. Nunc vero disquirendum, an, et quale privilegium, et quibus casibus, item ad quos possit extendi? Resp. cum distinctione, « si privilegium odiosum sit (76), extendi illud non debet, nec potest; qui *Odia sunt restringenda*; Regul. *Odia* 13 in 6. Si favorabile sit, extendi potest ad personas et casus virtualiter saltem in privilegii forma comprehensos. Sed hæc non est vera extensio, sed tantum interpretatio comprehensiva; ita communiter DD. » Idem, l. c., n. 131.

(23. Hoc pacto « privilegium concessum religiosis, etiam sub nomine masculino, extendi debet etiam ad feminas religiosas ejusdem ordinis, modo hæ privilegii capaces sint. Rodrig., tom. 1 Regul., q. 13, n. 22; Suar., l. viii, De leg., cap. 10, n. 7; Bonacina..., Palao... Ratio est, quia in illo privilegio jam satis exprimuntur, cum ibi potius attendatur qualitas quam sexus. Excipitur, nisi in privilegio adderetur *viris religiosis*; nam ea adjectione censi debent feminæ potius exclusæ quam inclusæ in privilegio. » Idem, *ibid.*, n. 132.

(24. Sic quoque « privilegium concessum filiis potest extendi etiam ad feminas (Suar., *loc. cit.*) quia nomine filii etiam filiæ intelligendæ sunt. » L. *Cognoscere* 36, l. *Filii* 84, l. *Justa* 201, ff. De V. S. — (25. Pariterque « privilegium concessum fratribus, etiam commune est sororibus, nisi aliunde appareat restrictio; quia sub nomine fratrum etiam sorores intelligendæ veniunt; l. *Tres fratres* 35, ff. De pact., l. *Lucius* 93, § *Quæsitum* 3, De legal. 3. »

(26. « Non tamen privilegium concessum filiis etiam extendendum est ad nepotes;

Dicitur e contra privilegium favorabile, quod ita favorem continet, ut nemini incommodum afferat; tale v. g. est privilegium vescendi lacticiis et carnibus in quadragesima, etc. Schmalzgrueber, ad tit. hic supra cit. De privileg., num. 65, 64.

Petr. Barbosa in l. *Maritum*, 12, ff. *Solut. matrim.*, n. 80. Ratio est, quia, etsi benigna juris interpretatione, nomine filiorum sæpe etiam nepotes veniant, regulariter tamen, et juxta verborum proprietatem non continentur. § fin., Inst. *Qui test. tutor. dar.*, l. *Quid, si nepotes* 6, ff. De testam. tutel. Unde aliter de mente concedentis constare debet, ut etiam ad istos privilegium extendi possit, alias procedet regula communis, quod privilegia personalia non egrediantur personas, ad quas diriguntur nec extendantur ultra verborum proprietatem. »

(27. Pari modo: « Nec socius privilegiati gaudet privilegio socii, nisi huic privilegium aut inutile, aut grave fieret, si socius eo uti non posset. Hinc si quis ob debilitatem oculorum privilegium habeat, una vel altera hora post prandium recitandi matutinum pro crastino, posset illud etiam cum eo recitare socius, nec tenebitur hic dein repetere; et ratio est, quia intelligitur datum eo modo, quo communiter recitari potest et solet; potest autem recitari cum socio, quem tamen non facile inveniret sic privilegiatus, si socius sic recitando non etiam ipsi satisfaceret; ne igitur cum magno suo incommodo cogatur solus recitare, aut privilegium fiat inutile, dicendum est, hoc casu illud etiam extendi ad socium. » Schmalzgrueber, *loc. cit.*, num. 133, 134, 135, 136.

(28. Quæritur hic: An privilegium extendi possit etiam ad personas non expressas in forma privilegii? Dicendum non extendi, nisi ad personas vel formaliter vel virtualiter saltem expressas in privilegio. Ita Rodrig., Suar., Bonac., Pirrhing, Reifsenst., Fagn., alique. Ratio est, quia tota efficacia privilegii pendet ex intentione concedentis, quæ intentio significatur verbis; et hinc est, quod communiter dicitur, *privilegia valere tantum, quantum sonant*. Item quia, quæ per privilegium conceduntur, non debent trahi ab aliis auctoritate, vel potius temeritate propria in exemplum; non enim quod uni singillatim conceditur, statim omnibus convenit, prout habetur can. *Hinc est*, 39, caus. 16, q. 1, ubi Glossa v.

PROBATIO.

SUMMARIUM.

1. Probatio quid sit et quomodo dividatur, ad n. 5. — 6. Probationum species reducuntur ad novem, et assignantur, ad num. 7. — 8. Probatio debet esse clara et certa, non dubia seu æquivoca, ad n. 9. — 10. Probatio judicialis debet fieri secundum formam libelli et regulariter debet esse plena et concludens, ad n. 12. — 13. Assignantur casus, in quibus non requiritur probatio plena, sed sufficit semiplena, ad num. 19. — 20. In concursu contrarium probationum, plenior, fortior seu efficacior prævalere debet, et minor, sive minus plena habe-

(77) Hinc concludi bene posse videtur cum Suar., De leg., cap. 17, num. 3, quæ est etiam doctrina Schmalzgrueberii, *loc. hic supr. cit.*, num. 89, nempe ut privilegia, de quibus cavetur, ne aliis communicentur, concessa per communicationem ceaseantur

Singillatim, ait quod privilegium concessum uni non extendatur ad alios et privilegia singulorum communem legem facere non possint. His accedit, quod privilegium est jus singulare, sequiturque personam privilegiatam, cumque illa exstinguitur, adeoque ab una persona ad aliam non transit, juxta Regul. *Privilegium* 7, in 6; Schmalzgrueber, *ibid.*, num. 139.

(29. Quæres adhuc: An privilegium ad casus, loca et personas in privilegii forma non expressas extendatur saltem tunc, quando similis vel efficacior pro his adsit ratio? Resp. Negative: Siquidem tota efficacia privilegii non nisi ex voluntate concedentis per verba privilegii concessi significata, pendet; adeoque licet fortasse eadem sit utrobique ratio, si tamen verba casum vel personam similem non comprehendant, ad illos privilegium extendi non debet; quippe privilegium est lex privata alicui concessa ob specialem rationem; hinc etiamsi eadem, vel etiam efficacior ratio sit in alio, non propterea inferri potest, tali privilegio frui posse. His adde quod si ob similitudinem rationis liceret extendere privilegia, nihil esset in privilegiis firmum, et plures frui privilegio possent, ultra quam concedens intenderet. Schmalzgrueber, *ibid.*, num. 143.

(30. « Et hæ rationes (prosequitur idem cl. canonista, *loc. cit.*, num. 144) probant non tantum in odiosis, ubi jus ipsum jubet restrictionem, sed etiam in favorabilibus, imo etiamsi sit causa pia; alioquin privilegia concessa uni religioni possent extendi ad aliam æqualem vel strictiorem, ob solam paritatem rationis, quod est falsum, cum nemo possit talem extensionem facere, nisi Papa communicationem privilegiorum concesserit (77). Neque obstat, quod ratio in his expressa reperitur etiam in aliis personis vel casibus; quia si hoc sufficeret ad privilegii extensionem, sequeretur, quod casu, quo dispensatum est cum Titio ad plura beneficia ob ejus merita, hoc ipso etiam dispensatum esset cum Caio, habente similia vel majora merita: » quod nemo sanæ mentis admittet.

tur pro non facta. — 21. Item probatio clara et magis distincta prævalet probationi præsumptivæ, obscuræ et minus distinctæ. — 22. Item probatio certa et concludens superat probationem æquivocam, et imperfectam. — 23. Item probatio specialis prævalet probationi generali. — 24. Probatio per aspectum corporis præfertur probationi per attestationem juratam in contrarium. — 25. Probatio per evidentiam facti, seu per inspectionem ocularem, vel per instrumentum, vel per rem judicatam, vel per confessionem partis superat quæcumque aliam probationem. — 26. Sic nulla alia datur major pro-

aliis, necessariam esse specialem clausulam, quæ huic prohibitioni deroget, alias non censebuntur communicata. Id quod in animadversionem ejus, quod tradit Lucius noster sub n. 27, art. 1, 4. Rubr. dictum sit.

batio quam ea quæ sit ex proprii oris confessione. — 27. In æqualitate probationum favetur reo. — 28. Item in æqualitate probationum favetur possessori. — 29. Excipiuntur tamen hinc quatuor causæ favorabiles, quæ assignantur. — 30. Plures probationes semiplenæ possunt conjungi ad faciendam, seu constituendam plenam probationem; dummodo quælibet de per se, et in suo genere sit perfecta, et tendat ad eundem finem. — 31. Si autem probationes semiplenæ in suo genere sint imperfectæ, licet plures, non conjunguntur ad constituendam plenam probationem. — 32. Ubi probationes concludentes requiruntur, debent illæ per necesse concludere, et non per possibile. — 33. Probatio plena et conclusivissima requiritur in materia objectiva, et quæ sapiat delictum, præsertim ubi agitur de magno præjudicio. — 34. Unde probatio ex solis præsumptionibus, etiam vehementibus, nemo in causis criminalibus criminaliter motis (quibus æquiparantur causæ civiles arduæ, et magni momenti) condemnandus est; nisi tamen indicia sint indubitata, et luce clariora, seu talia, quæ evidentiam rei inducant. — 35. Verba narrativa Papæ, quibus in suis Apostolicis litteris proprium factum narrat, plenam probationem faciunt, si super illis intentio ipsius fundatur. — 36. Secus autem, si intentio Papæ super eis non fundatur. — 37. Hinc si Papa suis litteris Apostolicis salutem excommunicatum, non per hoc censetur eum absolvere. — 38. Imo quamvis Papa scienter excommunicato participet litteris, verbis, osculo aut quovis alio modo, non ideo censetur eum absolvere, nisi expresse se declarat velle per hoc ipsum absolvere. — 39. Similiter si Papa quempiam sub titulo cuiuslibet dignitatis nominet, honoret, tractet, et hujusmodi, non per hoc in dignitate illa ipsum approbare intelligitur. — 40. Quando intentio Papæ fundatur super facto alieno a se narrato, tunc narratio seu assertio Papæ facit quidem plenam fidem, si nihil opponatur; sed tamen admittitur probatio in contrarium. — 41. Enuntiativa Papæ matura consideratione emissæ omnino probant. — 42. Unde enuntiativa Papæ motu proprio emanatæ plene probant etiam de facto alieno. — 43. Item etiam unica in antiquissimis probationem constituit. — 44. Item enuntiativa antiquissimæ Pontificis probant qualitatem ecclesiæ. — 45. Item probant etiam dominium possessionis. — 46. Item probant ecclesiam esse in uno potius territorio, quam in alio. — 47. Limitantur prædicta tamen, quando non motu proprio, sed ad instantiam, supplicationem vel suggestionem partis sunt emissæ, quo casu, licet sint antiquæ, contra tertium non probant. — 48. Quod

(1. Probatio ut sic, est rei dubiæ, seu controversæ per legitima argumenta facta ostensio. Mascard., *De probationibus*, volum. 1, q. 2, *Proæmial.*, n. 3; abbas, *ad Rub. de probationib.*, num. 1; Hostiens., in *Summa de probationib.*, num. 2; Reiffenstuel, lib. II *Decret.*, tit. 19, num. 2, et alii passim. (2. Probatio judicialis est iudici rei dubiæ apud eum controversæ per legitimos modos facta ostensio. Mascard., *loc. c.*, n. 17; Engel., l. III *Decret.*, tit. 19, n. 1; Vallens., *ib.*, § 4; Sannig, *ib.*, c. 1; Reiffenst., *ib.*, n. 5, et alii.

(3. Probatio generatim sumpta dividitur in judicialem et extrajudicialem. *Judicialis* est illa, quæ fit in iudicio; *extrajudicialis* est illa, quæ fit extra iudicium, ut sunt probationes, quæ solent adhiberi inter homines privatos in contractibus civilibus. Sic in re communis

procedit, etiam si in illis fundetur intentio Papæ. — 49. Assignatur differentia inter *narrativas* et *enuntiativas*. — 50. Probatio est faciendi iudici, et non adversario, vel alteri. — 51. Potest tamen iudex alium deputare ad recipiendos testes, depositiones, aliasque probationes. — 52. Probationes ex testium depositionibus recipi non possunt, nisi citato, etsi venire voluerit, præsertim adversario, alioquin nihil valent. — 53. Probationes judiciales debent fieri iudici in præsentia publici notarii aut duorum virorum idoneorum, qui præter cætera acta iudicii, diligenter easdem conscribant. — 54. Probationes generatim loquendo faciendæ sunt ab eo qui dicit, non ab eo qui negat. — 55. Probatio seu onus probandi regulariter incumbit actori. — 56. Quandoque tamen onus probandi incumbit ipsi reo, et signanter, si is excipiendo aliquid affirmet, quod deinde in replicatione ab actore negatur. — 57. Item reo incumbit onus probandi, quotiescunque præsumptio juris stat pro actore. — 58. Item etiam reo incumbit probatio in iudiciis duplicibus, seu communibus. — 59. Hujusmodi iudicia duplicia, seu communia assignantur. — 60. Item etiam reo incumbit probatio in interdictis duplicibus, quæ assignantur. — 61. Reus non tenetur regulariter suas scripturas, et instrumenta, quibus in iudicio non est usus, tradere, seu consignare alteri, nec ipse actor potest ipsa petere. — 62. Tenetur tamen reus tradere actori petenti instrumenta communia. — 63. Probationes post publicationem attestatorum regulariter non possunt amplius fieri, seu alii testes super eisdem articulis vel directe contrariis produci, quamvis possint produci nova instrumenta usque ad conclusionem in causa. — 64. Post conclusionem in causa non amplius super eisdem articulis examinandi sunt testes, neque admittendæ novæ probationes per instrumenta, vel hujusmodi, sed est ferenda sententia super allegata et probata. — 65. Possunt tamen admitti aliæ probationes super novis articulis, etiam si pendeant ex veteribus aut ex illis oriuntur. — 66. Quamvis præmissæ conclusiones regulariter procedant; nihilominus dantur plures casus, in quibus possunt adhuc produci novi testes, etiam super eisdem articulis post publicationem attestatorum, et admitti novæ probationes post conclusionem in causa. — 67. Sic in primis casibus, ubi agitur de valore matrimonii. — 68. Item in causis beneficialibus. — 69. Item in causis criminalibus, præsertim capitalibus. — 70. Item dantur alii consimiles casus videndi apud assignatos auctores. — 71. Alia ad rem, *cum additionibus ex aliena manu*. ad n. 82.

(4. Insuper probatio dividitur in plenam et semiplenam. *Plena* est illa, quæ tantam fidem facit, quanta ad definiendas controversias sufficit; ut est probatio, quæ fit per duos testes omni exceptione majores, per instrumenta authentica, per confessionem propriam, et hujusmodi. *Semiplena* est illa, quæ facit quidem aliquam fidem rei gestæ, sed non tantam, quæ sufficiat ad definiendas controversias, ut est probatio per unum testem, per confessionem extrajudicialem, per scripturam privatam, per fugam rei, qui debuisset respondere, per famam, et hujusmodi. Sic in re communis.

(5. Probatio plena subdividitur ab aliquibus in plenam, plenioram et plenissimam, seu in evidentissimam, claram, et minus evidentem. *Probatio evidentissima* censetur illa, quæ fit per privilegia et instrumenta indubitata, ut notant Mascard., l. *cit.*, q. 4,

n. 5; abbas, in c. *Licet*, n. 11, De probationibus; Reiffenst., *loc. cit.*, n. 12; et alii. Et huc accedunt probationes apertissimæ, prout appellantur in c. *Pia*, de *exceptionibus* in 6; et l. *Sciant*, cod. *De probation.*, et istæ probationes apertissimæ, seu plenissimæ, atque luce clariores habentur per facti evidentiam, et aliis modis indubitatis. *Probatio clara* est illa, quæ fit per testes, et hujusmodi. *Probatio minus evidens*, quæ alio nomine dicitur *probatio præsumptiva*, est, illa, quæ fit per conjecturas et præsumptiones, ut cap. *Afferre* 2, De præsumptionibus.

(6. Probationum species quamvis alii assignent duodecim, alii decem, commode tamen reducuntur ad novem, prout assignantur ab Hostiens., in *Summa*, tit. *De probationibus*, num. 6; Engel., *loc. c.*, n. 7; Reiffenstuel, *loc. c.*, n. 18; et ab aliis, quæ in sequentibus versiculis breviter continentur:

Aspectus, sculptum, testis, notoria, scriptum, Jurans, confessus, præsumptio, fama probavit.

(7. Per ly autem *aspectus* indicatur probatio per *inspectionem ocularem*. Per ly *sculptum* indicatur probatio per antiquas *scripturas* in lapidibus marmoreis impressas. Per ly *testis* indicatur probatio, quæ fit per testes. Per ly *notoria* indicatur probatio, quæ fit per *evidentiam rei*, seu per *notorietatem*. Per ly *scriptum* indicatur probatio, quæ fit per *instrumenta*. Per ly *jurans* indicatur probatio, quæ fit per *juramentum*. Per ly *confessus* indicatur probatio, quæ fit per propriam confessionem. Per ly *præsumptio* indicatur probatio, quæ fit per *præsumptionem*. Per ly *fama* indicatur probatio, quæ fit per *famam*. Ad quas novem præcipuas probationum species, ut vides, cæteræ aliæ possunt commode reduci.

(8. Probatio debet esse clara, et certa. *Communis*, per text. in c. *In præsentia* 8, De probationibus, juncta Glossa, in casu ad cit. c. *In præsentia*, ubi expresse dicit, quod *clara et certa debet esse probatio et non dubia*. (9. Unde probatio dubia seu æquivoca, id est quæ potest referri ad unum et ad alium, non relevat probantem, sed rejici debet, cum nihil concludat, nec ullum probationis gradum constituat. Rota recent., part. III, dec. 176, n. 8; dec. 232, n. 9; dec. 314, nu. 2; dec. 509, nu. 5; dec. 511, n. 3; part. IV, tom. I, dec. 263, num. 3; part. IV, tom. II; dec. 254, num. 22; dec. 335, n. 5; dec. 487, num. 11, part. VI, dec. 121, num. 22, et sæpissime alibi cum communi doctorum. Nam juxta illud vulgatum: « Non probat hoc esse, quod ad hoc, quandoque contigit abesse, » prout loquitur summarium in l. *Neque Natales*, cod. *De probationibus*, et probat text., *ibid.*, et l. *Non hoc*, cod. *Unde vi*, et Rota rec., part. XIX, t. I, dec. 469, num. 15.

(10. Probatio judicialis debet fieri secundum formam libelli, cap. *Cum dilectus*, § *Sed quoniam*, De ordin. cognition. Est enim pronuntiandum secundum formam libelli. Cle-

mentin. *Sæpe contingit*. § *Verum quia*, De verbor. significat. Et ideo illa solummodo sunt probanda, quæ mediante libello in iudicium deducta fuerunt, ac desuper lis movetur, sive directe, sive in modum executionis vel replicationis, ut cap. *De testibus* 29, tit. *De testibus*, et leg. *Ad probationem domini*, cod. *De probationibus*. Unde si per testes probatur aliud, quam quod est deductum per libellum in iudicium, non valet dictum eorum super illo, leg. 1, § *Divus Antoninus*, ff. *De questionibus*, junctis juribus proxime allegatis; Hostiens., in *Summa*, tit. *De probationibus*, numer. 5; Mascard., *De probationibus*, quæst. 17, n. 17; Speculator, tit. *De teste*, § num. 62; Reiffenstuel, *loc. c.*, nu. 56 et alii passim.

(11. Probatio judicialis regulariter debet esse plena et concludens. Rota recent., part. I, dec. 160, n. 1, et dec. 568, n. 5, et sæpe alibi, et communis doctorum, per textum in cit. cap. *In præsentia* 8, De probationibus, cap. *Recipimus* 18, De privileg., et ex l. *Judices*, cod. *De iudiciis*, ibi: « Judices oportet in primis rei veritatem plena inquisitione discutere. »

(12. Quænam autem probatio hic et nunc sit plena et concludens, ut plurimum iudicis arbitrio relinquitur. Rota recent., part. III, dec. 466, sub n. 4; part. IV, tom. II, dec. 53, n. 13; part. XVIII, t. I, dec. 146, num. 19, et sæpe alibi, et doctores communiter, per text. in l. 3, § *Ideoque divus*, ff. *De testibus*, cap. *In nostra* 33, De testibus.

(13. Dantur tamen plures casus, in quibus non requiritur probatio plena, sed sufficit semiplena, vel alia ex conjecturis deprompta, ut sunt casus, in quibus sententia lata facit modicum præjudicium. Rota recentior., part. XV, dec. 190, nu. 15; et communis doctorum, per text. in l. 3, § *Causæ*, ff. *De carbonian. edict.*, et l. 4, § *Sciendum*, ff. *Ad exhibendum*.

(14. Sic probatio plena non requiritur, sed sufficit semiplena et præsumptiva in materia difficilis probationis. Rota, part. IV, tom. III; dec. 619, n. 4, part. XIII; dec. 537, n. 9. Et doctores communiter per text. in c. *Cum dilectus* 32, De election., cap. *Præterea* 27, De testibus, l. *Filium*, ff. *De his qui sui vel alieni juris*, etc.

(15. Item sufficit probatio semiplena, et ex conjecturis seu indicibus in rebus antiquis, præsertim si excedant c. annos. Rota rec., part. II, dec. 556, nu. 3; part. IV, tom. II, dec. 254, num. 48; part. X, dec. 234, nu. 10; p. XIX, t. I, dec. 44, nu. 17, et dec. 270, num. 8, et sæpe alibi. Et doctores passim per text. in l. *Census et monumenta*, ff. *De probationibus*, l. *Qui ex liberis*, ff. *De bonorum possessione abscondum tabul.*, capit. *Cum causam* 13, De probation.; cap. *Cum olim* 19, De causibus, juncta glossa, *ibid.*, verb. *Antiquis*.

(16. Item sufficit probatio semiplena, et unus testis depositio in iis, quæ nemini nocent, et alteri prosunt. *Communis*, per text. in c. *Parvulus*, et cap. *Itaque*, dist. 4, De consecrat.

(17. Item sufficit probatio semiplena in iudicio manutionis interdicto retinenda. *Communis* cum Rota recent., part. II, dec. 147, n. 1; part. X, decis. 11, n. 2; part. XXIV, dec. 494, n. 8.

(18. Item sufficit probatio semiplena in materia de sui natura verisimili. *Communis* cum Rota, part. XVIII, t. I, dec. 92, num. 7. Et quando agitur de aliqua re incidenter. Rota, part. XIV, dec. 361, numer. 6.

(19. Tandem sufficit probatio semiplena in causis summariis, ubi agitur de rebus modicis, et quasi nullius præiudicii. *Communis* cum Rota, part. XV, dec. 190, num. 14, per textum in cap. *Ex litteris*, De in integrum restitution., cap. *Cum Bertholdus* 18, De sentent. et re iudicat., l. 3, § *Causa* ff. *De carbonian. edict.*, et l. 4, § *Sciendum*, ff. *Ad exhibendum*, cum similibus.

(20. In concursu contrariarum probationum plenior, fortior seu efficacior prævalere debet, et minor, seu minus plena habetur pro non facta. *Communis* cum Rota recent., part. I, dec. 303, nu. 13, dec. 494, n. 11, dec. 509, n. 9; part. II, dec. 44, n. 6; part. VII, dec. 203, n. 12; part. VIII, dec. 212, num. 10; part. XII, dec. 336, num. 34, et sæpe alibi, per text. in cap. *Cum Ecclesia* 3, § *Partibus*, de causa posses; c. *Licet causam* 9, § *final.* De probat., l. *Nam et iis*, ff. *De inofficios. testament.*, cum similibus.

(21. Item probatio clara et magis distincta prævalet probationi præsumptivæ, obscuræ et minus distinctæ. *Communis* cum Rota, part. VII, dec. 269, num. 12; part. XIV, dec. 520, num. 80; part. XV, dec. 323, num. 5, per text. in l. *Imperatores*, ff. *De probationib.*, l. *Inrebus*, cod. *De jure dotium*, cum similibus.

(22. Item probatio certa et concludens superat probationem æquivocam et imperfectam. *Communis* cum Rota, part. V, t. I, dec. 313, num. 6; part. V, tom. II, dec. 430, num. 104; part. XVII, dec. 208, nu. 17, per text. in cap. *Per totas*, *Qui filii sint legitimi*, et l. 1 et seq., cod. *Plus valere quod*, etc., et l. *Ob carnem*, § *final.*, ff. *De testibus*.

(23. Item probatio specialis prævalet probationi generali. *Communis* cum Rota, part. I, dec. 246, n. 5; part. II, dec. 299; part. III, dec. 556, nu. 3; part. IV, dec. 447, num. 3; part. VII, dec. 272, nu. 7; part. XI, dec. 305, n. 8, et sæpe alibi, per text. in c. *Generi* 34, De reg. juris in 6, cum similibus.

(24. Probatio per aspectum corporis præfertur probationi per attestationem juratam in contrarium. *Communis*, per text. in cap. *Proposuiti* 4, De probationibus, juncta Gloss., *ibid.*, verb. *Puella*.

(25. Probatio per evidentiam facti, seu per inspectionem ocularem vel per instrumentum, vel per rem iudicatam, vel per confessionem partis superat quancunque aliam probationem. *Communis*, cum Rota, part. IV, tom. I, decis. 568, n. 7; per text. in c. *Evidentia* 9, De accusationibus, cap. ult. *De cohabit. cleric.*, c. *Cum olim* 24, De verbor. signific., l. *Cum te*, cod. *De transactionibus*, l. *Generaliter*, cod. *De non numerand. pecun.*, cum similibus.

(26. Sic nulla alia datur major probatio, quam ea, quæ fit ex proprii oris confessione. *Communis*, cum Rota, part. IX, tom. I, dec. 98, n. 4; per text. in cap. *Per tuas* 10, De probationibus, l. *Cum te*, cod. *De transact.*, l. *Generaliter*, cod. *De non numerand. pecun.*

(27. In æqualitate probationum favetur reo. *Communis*, per text. in c. *Ex litteris* 3, De probationibus, c. ultim. *De sent. et re iudicat.*, c. *Cum sunt* 11, De reg. juris in 6, juncta glossa, *ib.*, verb. *Cum sunt*, cum pluribus ab ipsa citatis.

(28. Item in æqualitate probationum favetur possessori. *Communis*, per text. in c. *In pari* 65, De reg. juris in 6, et l. *In pari*, ff. *De regul. jur.*

(29. Excipe tamen hic causas favorabiles, quales sunt quatuor; scilicet pro matrimonio, pro libertate, pro dote ac pro testamento; nam si in istis utriusque partis probationes fuerint æquales, non pro possessore, sed pro valore matrimonii; sive pro libertate vel pro dote, aut testamento profertur sententia; istæ enim quatuor causæ propter favorem excipiuntur. *Communis*, per text. in c. *Ex litteris* 3, De probationibus, etc., ultim. *De sent. et re iudicat.*; Gloss., *ibid.*, verb. *Proferentibus*, in fine; ubi allegat sequentes vulgatos versiculos:

Stat testamentum, libertas, conjugium, dos,
Si sint æquales, qui producantur utrinque.

(30. Plures probationes semiplenæ possunt conjungi ad faciendam seu constituendam plenam probationem; dummodo quælibet de per se, et in suo genere sit perfecta, et tendat ad eundem finem. *Communis*, cum Rota, part. II, dec. 519, num. 7; part. III, dec. 526, nu. 10, et sæpe alibi per text. in cap. *Cum causam* 13, De probationibus, c. *Per tuas* 32, De Simonia, l. *Instrumenta*, cod. *De probationibus*, cum similibus. (31. Si autem probationes semiplenæ in suo genere sint imperfectæ, licet plures, non conjunguntur ad constituendam plenam probationem. *Communis* cum Rota, part. III, dec. 117, num. 3; part. IV, tom. II, dec. 391, nu. 34; part. XII, dec. 8, nu. 29; part. XVII, dec. 172, num. 26, et sæpe alibi.

(32. Ubi probationes concludentes requiruntur, debent illæ per necesse concludere, et non per possibile. *Communis*, cum Rota, part. IV, t. II, dec. 173, num. 13, et adnotat. ad dec. 131, num. 50 et seq.; part. VIII, per text. in l. *Non hoc*, cod. *Unde legitimi*, l. *Neque natales* 10, et l. *Ad probationem* 22, De probationibus.

(33. Probatio plena et concludentissima requiritur in materia objectiva, et quæ sapiat delictum, præsertim ubi agitur de magno præiudicio. *Communis*, cum Rota, part. III, dec. 179, num. 3; part. III, dec. 117, n. 11; part. X, dec. 51, nu. 30; part. XI, dec. 229, n. 7, art. 12, dec. 347, nu. 26, et sæpissime alibi, per text. in cap. *Per litteras vestras* 14, De præsumptionibus, l. ult. cod. *De probationibus*; cum similibus.

(34. Unde probatio ex solis præsumptionibus etiam vehementibus, nemo in causis criminalibus criminaliter motis (quibus

æquiparantur causæ civiles arduæ, et magni momenti) condemnandus est. Nisi tamen indicia sint indubitata, et luce clariora seu talia, quæ evidentiam rei inducant. Vide verb. *PRÆSUMPTIO*, a n. 19 ad 21.

(35. Verba narrativa Papæ, quibus in suis Apostolicis litteris proprium factum narrat, plenam probationem faciunt, si super illis intentio ipsius fundetur. *Communis*, cum Rota part. I, dec. 416, n. 1, part. IV, tom. I, dec. 307, num. 12, part. XII, dec. 337, n. 26, part. XVIII, tom. I, dec. 159, nu. 9, per text. in Clem. un. *De prob.*, juncto summ. *ibidem*, in quo sic expresse habetur: « Verba litterarum Apostolicarum, quibus Papa proprium factum narrat, plene probant, si super illis gratia, vel intentio Papæ fundetur. »

(36. Si autem intentio Papæ super eis non fundetur, tunc verba narrativa Papæ, seu litterarum Apostolicarum nihil probant. Glossa communiter recepta in citat. Clement. *Unica*, verb. *Fundatur*; Abbas, *ibid.*, num. 1; Mascard., *De probationibus*, conclus. 236, num. 25 et 29; Reiffenstuel, lib. II, *Decretal.*, tit. 19, num. 108, et alii passim, Arg. cap. *Si aliquando* 41, De sent. excomm. Clementin., *Si summus* 4, De sent. excomm.

(37. Hinc si Papa suis litteris Apostolicis salutet excommunicatum, non per hoc censetur eum absolvere, quia intentio Papæ litteras illas dantis super impertienda tali absolute se non fundabat. *Communis*, textu expresso in citat. cap. *Si aliquando* 41, De sentent. excomm., *ibi*: « Si aliquando forte contigerit, quod eis, qui auctoritate Apostolica sunt excommunicationi subjecti, nostræ litteræ cum salutationis alloquio destinentur, non propter hoc excommunicationis credatur sententia relaxata. Dum per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam per subreptionem (tacendo videlicet quod quis sit excommunicatus) contingat hujusmodi litteras impetrari. » Et *ibi* summarium expresse habet: « Si Papa suis litteris excommunicatum salutet, non propter hoc eum absolvit. »

(38. Imo quamvis Papa scienter excommunicato participet litteris, verbis, osculo aut quovis alio modo, non idcirco censetur eum absolvere, nisi expresse se declarat velle per hoc ipsum absolvere. *Communis*, textu expresso in Clementin. *Si summus* 4, *De sent. excomm.*, *ibi*: « Si Summus Pontifex scienter etiam excommunicato participet litteris, verbo vel osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi se velle forsitan exprimat illum ex hoc pro absoluto haberi; » juncto ejus summarium sic expresse habente: « Si Papa etiam scienter excommunicato participat, illum per hoc non absolvit, nisi exprimat, hoc se velle. »

(39. Similiter si Papa quempiam sub titulo ejuslibet dignitatis nominet, honoret, tractet, et hujusmodi, non per hoc in dignitate illa ipsum approbare intelligitur. *Com-*

munis, textu expresso in cit. Clementin. *Si summus* 4, *De sent. excomm.* *ibi*: « Similiter quoque, si quem sub titulo ejuslibet dignitatis ex certa etiam scientia, verbo, constitutione vel litteris nominet, honoret, seu quovis alio modo tractet, per hoc in dignitate illa ipsum approbare non intelligitur, aut quidquam ei tribuere novi juris; » juncto summarium, *ibidem*, sic expresse dicente: « Et si scienter sub titulo dignitatis aliquem nominet vel honoret, per hoc illum in dignitate non approbat. » Et ratio est quia super talibus verbis, signis vel factis non fundatur intentio Papæ, seu talia non sunt ad conferendam, vel approbandam dignitatem illam, sed incidenter solum similia narrantur aut fiunt, et ita dicendum est de similibus.

(40. Quando intentio Papæ fundatur supra facto alieno a se narrato, tunc narratio, seu assertio Papæ facit quidem plenam fidem, si nihil opponatur; sed tamen admittitur probatio in contrarium: Rota, part. II, dec. 580, n. 6, part. V, dec. 510, num. 1, et sæpe alibi glossa in cit. Clement. *Unica*, *De probat.*, verb. *Fecisse narramus*; Abbas, *ib.*, num. 2; Barbosa, num. 6; Pirrhing, lib. II *Decret.*, tit. 19, num. 61; Mascard., *De probat.*, conclus. 139, num. 21 et 22, cum pluribus aliis docens, quod attestationi Papæ de facto alieno statur, donec probetur contrarium; cum enim ob falsam aliorum relationem seu informationem possit Papa in narrativa facti alieni errare, c. *Lator* 7, De sent. et re iudicata, et c. *A nobis* 28, De sent. excomm., merito relinquitur locus probationi in contrarium. Unde Rota, part. II, dec. 46, num. 2, dicit, quod narrativa Papæ facta per verba *Ut accepimus*, non probat, sed debet a parte justificari.

(41. Enuntiativa Papæ matura consideratione emissæ omnino probant. Rota, part. XVIII, tom. I, dec. 192, num. 13, præsertim si sint antiquæ et motu proprio emanatæ. Rota, part. I, dec. 312, num. 18, part. V, tom. I, dec. 288, num. 7, part. XVII, tom. I, dec. 754, num. 6. (42. Unde enuntiativa Papæ motu proprio emanatæ plene probant etiam de facto alieno. Rota, part. I, dec. 212, num. 18. (43. Item etiam unica in antiquissimis probationem constituit. Rota, part. I, dec. 22, num. 2. (44. Item enuntiativa antiquissimæ Pontificis probant qualitatem ecclesiæ. Rota, part. IV, tom. I, dec. 120, sub num. 6. (45. Item probant etiam dominium possessionis. Rota, part. V, tom. I, dec. 93, num. 21. (46. Item probant etiam Ecclesiam esse in uno potius territorio, quam in alio. Rota, part. I, dec. 432, num. 2.

(47. Limitantur prædicta tamen, quando non motu proprio, sed ad instantiam, supplicationem vel suggestionem partis sunt emissæ, quo casu licet sint antiquæ, contra tertium non probant. Rota, part. I, dec. 25, num. 3; part. IV, tom. III, dec. 722, num. 9; part. V, tom. I, dec. 353, nu. 95; part. X, dec. 147, num. 20; part. XII, dec. 336, num. 11; part. XIII, dec. 432, num. 11;